

Јована Брашић Стојановић,¹
Асистент Правног факултета,
Универзитет у Крагујевцу

ПРЕГЛЕДНИ НАУЧНИ ЧЛАНАК
doi:10.5937/zrpfni1777171B

UDK: 339.727.22
Рађ примљен: 01.10.2017.
Рађ прихваћен: 30.11.2017.

УТИЦАЈ ПРАВНЕ СИГУРНОСТИ НА СТРАНЕ ДИРЕКТНЕ ИНВЕСТИЦИЈЕ И ПРИВРЕДНИ РАЗВОЈ

Апстракт: Стране директне инвестиције један су од најважнијих фактора привредног развоја у савременим условима пословања. Растући значај страних директних инвестиција условљен је процесима глобализације, интеграције и либерализације тржишних услова привређивања, што је даље иницирало бројне активности држава увозница капитала са циљем унапређења пословне климе и подстицања прилива страног капитала. Најважнији сегмент укупног пословног окружења јесте правна сигурност, као темељни принцип коме теже све државе. Правна сигурност делује стимулативно на прилив страних директних инвестиција. У раду аутор указује на везу између правне сигурности и страних директних инвестиција, као и њихов утицај на привредни развој полазећи од претпоставке да, уколико нема правне сигурности, нема ни страних улагања. Стога, имајући у виду значај страних директних инвестиција, предмет рада јесте анализа утицаја правне сигурности на њихов прилив, ограничења у остваривању правне сигурности у Републици Србији, као и указивање на посредно деловање правне сигурности на привредни развој држава.

Кључне речи: правна сигурност, стране директне инвестиције, страни улагач, привредни развој, подстицаји, пословно окружење.

1. Уводна разматрања

Са процесом глобализације дошло је до промене става о важности страних директних инвестиција. Иако у теорији постоје бројна опречна мишљења о значају страних улагања за развој економских система, ипак користи

---

1 jbrasic@jura.kg.ac.rs

које стране директне инвестиције доносе неразвијеним и презадуженим државама односе превагу. Страни капитал утиче на повећање јавних прихода држава увозница капитала, смањење стопе незапослености кроз отварање нових и проширивање постојећих производних капацитета, подстиче конкуренцију на тржишту, усвајање нових знања и технологија, олакшава достизање равнотеже у платном билансу, утичући притом на убрзани привредни развој. Међутим, долазак страних улагача и њихово инвестирање у држави увозници капитала захтева чињење константних напора за стварањем подстицајног пословног окружења. Једно од најважнијих обележја атрактивног пословног окружења јесте правна сигурност.

Правна сигурност се темељи на правном оквиру сачињеном од правних прописа које карактерише стабилност, предвидљивост и доследна примена у пракси. Садржај свих правних правила мора одисати јасноћом, тачношћу и прецизношћу не остављајући простора за неизвесност. У материји права страних улагања, правна сигурност подразумева стабилност правног положаја страног улагача, поузданост у остваривању права и транспарентност свих правних прописа којима се регулише правни режим примењив према страном улагачу. Одсуство правне сигурности делује демотивишуће на стране улагаче, те државе увознице капитала, којима су страна улагања неопходна ради превазилажења финансијских тешкоћа, бројним гаранцијама настоје да осигурају и стабилизују правни положај страног улагача. Стога, у фокусу рада јесу стране директне инвестиције, као најважнији облик страних улагања, као и њихов утицај на привредни развој националних привредних система. Правна сигурност посматра се током анализе као поспешујући фактор у процесу привлачења страних директних инвестиција и охрабривања страних улагача на инвестирање, одражавајући се потом и на привредни развој.

2. Концепт правне сигурности

Правни оквир подразумева постојање квалитетних правних прописа на којима се заснивају права и обавезе свих правних субјеката који представљају оквир инструмената и мера за спровођење економске политике и на којима се темељи правна сигурност.

Правна сигурност, као највиши принцип коме тежи право, подразумева прецизност правних норми, њихову предвидљивост и међусобну конзистентност. Гаранција правне сигурности јесу транспарентни и стабилни законски и подзаконски акти. Тачност сваке правне норме садржане у правним прописима и њена доследна примена најважније су

карактеристике сваког правног система. Поред ових, важна одредница правног система јесте и умерен број законских прописа. Постојање великог броја закона има негативан ефекат у смислу њиховог непоштовања од стране грађана (Галев, Петревска, 2016: 454).

Поред постојања квалитетних правних прописа, неопходно је и поштовање законитости, те спровођење закона на јединствен начин, без дискриминације. Поверење у правне прописе и адекватан начин њихове примене омогућава остварење основног циља о достизању правне сигурности. Правна сигурност постоји када су права свих правних субјеката заштићена у сваком тренутку или могу бити остварена пред надлежним органима у унапред одређеном и транспарентном поступку. Сви донети закони, подзаконски акти и одлуке морају бити јавни, коначни, јасни и обавезујући, док не само стечена права, већ и легитимна очекивања морају бити адекватно заштићена. Такво стање у правном систему омогућава недвосмислену, јасну и детаљну спознају о правима и обавезама, како би правни субјекти могли ускладити своје понашање и придржавати га се. Зарад постизања сигурности правног положаја субјеката права, неопходна је хармонизованост националних правних прописа са правним прописима Европске уније и других међународних и регионалних организација чији је држава члан или кандидат за чланство, као и унификација међународних правила у решавању важних правних института.

Стабилан правни систем полазни је услов за привредни развој државе. Само пословно окружење у коме сви донети правни прописи који су на снази имају једнако дејство на све привредне субјекте, а закони су одређени, јавни, праведни, може деловати стимулативно на привлачење страних улагача и долазак страног капитала. То омогућава и реализацију уставних гаранција правне сигурности које се манифестују кроз начела једнаке примене права и једнаког поступања.

Примарни циљ сваке државе јесте постизање правне сигурности, као тековине демократског уређења друштва, која ће омогућити ефикасну примену и спровођење закона, те створити правно окружење које ће бити полазна основа за економски развој система. Међусобна усклађеност правних правила која подразумева да посебни прописи произилазе из општих детаљније уређујући поједине области права, са јасним захтевима од субјеката права, претходна је претпоставка њихове доследне примене у пракси. Тако постављен правни оквир омогућава легално и легитимно пословање привредних субјеката, који у свакој ситуацији знају шта се од њих очекује, штитећи њихова већ стечена права и уливајући поверење да неће доћи до угрожавања већ постигнутог правног положаја. Остварење

полазних циљева привредних субјеката омогућено је правним регулисањем области улагања, заштите конкуренције и слободног тржишног пословања. Такво окружење, поред пословања домаћих привредних субјеката, омогућава пословање и страних улагача, што је посебно значајно за развој националних привредних система. Како је циљ сваке државе увоз страног капитала зарад убрзаног привредног развоја, то се активно ради на постизању правног система који је предвидљив. Идеалан правни систем са аспекта привлачења страних директних инвестиција требало би да буде ефикасан (Станојевић, Димовски, 2016: 77).

3. Правна сигурност и недостаци у остваривању правне сигурности у Републици Србији

Јачање правне сигурности заправо значи унапређење инвестиционе климе, која је од пресудног утицаја за прилив страног капитала. Полазна тачка у обезбеђивању стабилног, поузданог и доследно применљивог правног оквира јесте усаглашавање националних правних прописа Републике Србије са правним прописима Европске уније, Светске трговинске организације, међународним уговорима из области права страних улагања. Република Србија је приступила међународним конвенцијама које регулишу стране директне инвестиције и донела сопствено законодавство у овој области. Новодонетим прописима тежи се унапређивању продуктивности, технолошком развоју и стварању услова за слободну тржишну конкуренцију.

Економски систем СФРЈ заснивао се на економском механизму плана и државној или друштвеној својини као доминантним облицима власништва. Како командна економија и својински облици нису погодовали оснивању приватних предузећа, страни улагачи су били обесхрабрани за инвестирање на територији СФРЈ у то време. Деведесете године двадесетог века обележили су процеси транзиције и приватизације, што је условило и структурне реформе, те након 2000. године долази до прилива страног капитала.

Правни оквир страних улагања чине прописи којима је циљ ојачање владавине права, омогућавање аутономије воље приликом склапања уговора, заштита имовине, слободна тржишна конкуренција и нове форме оснивања предузећа усаглашене са начинима оснивања у иностранству. Поред ратификованих међународних конвенција из области страних улагања, потписаних билатералних инвестиционих споразума о подстицању и заштити улагања, најважнији правни прописи који регулишу материју страних улагања у Републици Србији јесу Устав Републике

Србије², Закон о улагањима³, Закон о спољнотрговинском пословању⁴, Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама⁵, Закон о девизном пословању⁶. Постојање законског оквира даље захтева њихову уједначену примену, која ће омогућити постојање правне сигурности, подстицање и заштиту страних директних инвестиција и привредни развој. То је једино могуће уколико се усвојени закони ефикасно примењују.

У Републици Србији закони се брзо доносе и често се мењају, чиме се правна сигурност слаби. Наиме, поуздано и сигурно правно окружење јесте оно које не ствара услове за неизвесност и у коме се укупна делатност државе може предвидети. Свака грана власти, законодавна, извршна, судска, мора деловати самостално и потпуно независно и непристрасно. Само тада се свако може поуздати у значење и предвидивост важећих правних прописа и права и обавеза које произилазе из тих прописа. Постојање закона које карактеришу савремена законска решења утиче на стварање повољније инвестиционе климе. Кључни фактори који ометају постизање правне сигурности у Републици Србији јесу ограничења на која се наилази у остваривању поделе власти на законодавну, извршну и судску. Уставом Републике Србије из 2006. године предвиђена је подела власти, успостављање њихове међусобне равнотеже и независности судства.⁷ Усвојен принцип, на коме се заснива подела власти у Републици Србији, јесте такав да предвиђа да уз постојање самосталности сваке гране власти законодавна власт би ипак требало да контролише извршну власт, међутим утицај политике допринео је стварању ситуације у којој извршна власт заправо контролише законодавну власт, иницирајући и диктирајући процедуре доношења закона. Систем поделе власти постављен је ради ограничавања моћи носилаца власти и постепено се прилагођава различитим друштвеним околностима. Усвојена трипартитна подела власти подразумева да законодавно тело доноси законе, представници извршне власти извршавају донете законе, док судска власт решава спорне ситуације у примени закона. Међутим, иако одвојене, све три гране власти су међусобно повезане узајамним деловањем и међусобним

---

2 Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/2006.

3 Закон о улагањима, *Службени гласник РС*, бр. 89/2015.

4 Закон о спољнотрговинском пословању, *Службени гласник РС*, бр. 36/2009, 36/2011 – др. закон, 88/2011 и 89/2015 – др. закон.

5 Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама, *Службени гласник РС*, бр. 88/2011 и 15/2016.

6 Закон о девизном пословању, *Службени гласник РС*, бр. 62/2006, 31/2011, 119/2012, 139/2014.

7 Члан 4 Устава Републике Србије.

ограничавањем, могућношћу да контролишу другу грану власти путем Уставом предвиђених инструмената. Без обзира на ову поделу, државна власт и даље остаје једна и јединствена, али, ради ефикаснијег одвијања процеса остваривања државне власти, она се функционално диференцира (Симић, Ђорђевић, Матић, 2009: 149). У Републици Србији постоји формална одвојеност власти, али су присутна и бројна фактичка ограничења за остварење потпуне одвојености власти. У последње време забележен је значајан пораст учешћа Владе у доношењу закона, читав сет закона донет је по убрзаној процедури на инсистирање извршне власти. Наиме, најчешћи предлагач закона је Влада, док се аутоматско гласање од стране посланика владајуће коалиције очекује, будући да у редовима законодавног тела седе представници политичких партија, који су претходно изгласали чланове и председника Владе, као и усвојили програм нове владе. Стога је неопходно радити на оснаживању позиције народних посланика да они могу гласати према сопственом нахођењу уколико се не слажу са квалитетом законског текста који је предмет гласања (Станојевић, Димовски, 2016: 83). Самосталности правног положаја народних посланика могле би допринети бројне мере, почевши од омогућавања да народни посланици заиста буду представници народа, а не представници политичких странака, те би требало смањити утицај политичких странака у самом изборном процесу. У складу са тим, требало би обезбедити и ефикасније канале за комуникацију народних посланика и грађана. Инструменти предвиђени Уставом за контролу Владе од стране народних посланика требало би да буду доследно спровођени, те је неопходно порадити на питању посланичког имунитета и границама у његовом постављању.

Најважније реформе које јачају правну сигурност и поспешују прилив страних улагања јесу у области својинско-правних односа. Наиме, сигурност власништва, омогућавање стицања непокретности страним улагачима и заштита приватног власништва страних улагача од пресудног су утицаја за прилив страног капитала. Сигурност уговора и гаранција извршења уговорних обавеза, као и гаранција заштите правног положаја страних улагача од једностраних радњи државе увознице капитала важни су фактори остварења правне сигурности и привлачења страних улагача, а реализују се коришћењем бројних подстицајних механизма и мера. Такође, неопходно је смањити административне процедуре и олакшати процедуру оснивања привредних субјеката, имајући у виду да је подстицање страних директних инвестиција економски приоритет Републике Србије. Веома важно за достизање правне сигурности јесте сузбијање сиве економије и корупције и чињење константних напора у борби против политичке корупције, која се манифестује злоупотребом политичких функција зарад прибављања користи.

Према извештајима Светске банке, Република Србија се налази међу првих десет земаља које су највише поправиле своје пословно окружење. Томе су посебно допринеле структурне реформе, те је инвестициони амбијент привукао већи прилив страних директних инвестиција. Према подацима Народне банке Србије, стране директне инвестиције чиниле су 8,6% БДП-а у 2007. години, 9,9% БДП-а у 2011. години, 2,4% БДП-а у 2012. години, док се у 2016. години опет бележи раст, те оне чине 5,5% БДП-а.

4. Однос правне сигурности и страних директних инвестиција

Савремени услови пословања, обележени процесом глобализације, као нужан предуслов захтевају ефикасну алокацију оскудних светских ресурса. Са развојем глобализације, економски системи из различитих региона света постају међусобно повезани више него икада раније (Wang, Zhao, 2017: 363). Вечита прича о економским проблемима изазваним оскудицом свих врста фактора производње нарочито добија на значају након промене става о значају страних директних инвестиција. Како је крајњи циљ сваке државе брз привредни развој, у условима недостатка финансијских средстава главни покретач економског напретка постају стране директне инвестиције. Значај страних директних инвестиција условљава потребу дефинисања самих страних улагања, а потом и кратку анализу различитих облика страних улагања. У постојећим изворима инвестиционог права не постоји једна или јединствена дефиниција страних директних инвестиција (Вукадиновић, 2016: 148). Директне инвестиције или страна улагања постоје када резидент из једне (држава извозница, домаћа држава) инвестира у ентитет резидента у другој земљи (држава домаћин, рецептивна држава или држава пријема) са намером да обезбеди трајни интерес у том предузећу (OECD, 1999: 7). Насупрот тога, дефинисање страних улагања у правним изворима чини се на различите начине остављајући притом нејасну правну ситуацију у случају избијања инвестиционих спорова или се пак не регулише уопште, чиме остаје правна празнина. Међународни извори ограничавају се на набрајање појединих економских или правних облика и категорија у којима се страна улагања остварују (Васиљевић, 2014: 13). Међу најважнијим изворима права из области страних улагања свакако јесте Конвенција о решавању инвестиционих спорова између држава и држављана других држава (Вашингтонска конвенција).⁸ Но, ни у њој не постоји правна норма која јасно и прецизно дефинише страном улагање. Дефинисање страног

---

⁸ Закон о ратификацији Конвенције о решавању инвестиционих спорова између држава и држављана других држава, сачињене у Вашингтону 18. марта 1965. године, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 2 од 12. маја 2006. године.

улагања препушта се странкама које спор износе на решавање пред Међународним центром за решавање инвестиционих спорова (ICSID арбитража)⁹, који је основан самом Вашингтонском конвенцијом. Наиме, да би дошло до заснивања надлежности ICSID арбитраже, потребно је да се ради о правном спору између државе потписнице и држављанина друге државе потписнице, који је настао непосредно из инвестиција и за који су се странке у спору писмено сагласиле да га изнесу пред Међународни центар за решавање инвестиционих спорова.¹⁰

Најважнија подела страних улагања јесте на стране директне инвестиције, портфолио инвестиције и мешовите облике или заједничке пословне подухвате уговорног карактера, а критеријум разликовања јесте остваривање трајних пословних интереса и учешћа у управљању предузећем у које се улаже (Вукадиновић, 2012: 235). У привредном развоју земаља доминантну улогу имају стране директне инвестиције. Стране директне инвестиције представљају улагање капитала од стране компаније једне државе у неку производну или економску активност у другој држави, у виду стварања нове компаније, улагања у постојећу компанију или учешће у заједничком пројекту, при чему та компанија задржава власништво над уложеним капиталом (Дашић, 2011: 61).

У позитивном праву Републике Србије које регулише материју права страних улагања, страна улагања дефинисана су Законом о улагањима¹¹, док се у Закону о девизном пословању налази и дефиниција директног страног улагања.¹² На основу одредбе закона, страног улагање се дефинише као улагање страног улагача, нерезидента државе увознице капитала, док се директне стране инвестиције одређују као улагање резидента у иностранству или нерезидента у Републици Србији у правно лице са циљем укључивања у управљање у пословима тог правног лица.

---

9 Међународни центар за решавање инвестиционих спорова установљен је Конвенцијом о решавању инвестиционих спорова између држава и држављана других држава са циљем да пружи олакшице за посредовање и арбитражу инвестиционих спорова између држава потписница и држављана других држава потписница (члан 1 Конвенције о решавању инвестиционих спорова између држава и држављана других држава).

10 Члан 25, став 1 Конвенције о решавању инвестиционих спорова између држава и држављана других држава.

11 Члан 3, став 3 Закона о улагањима Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 89/2015.

12 Члан 2, став 17 Закона о девизном пословању Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 62/2006, 31/2011, 11972012 и 139/2014.

Долазак страних улагача на територију државе увознице капитала претходно изискује стварање адекватних услова пословања и повољне инвестиционе климе. У том циљу користе се бројни подстицаји. Подстицаји могу бити начин да се укаже не само на атрактивност конкретне локације за инвестирање, већ и начин да се остваре циљеви развојне политике конкретне државе (Лабудовић, Тодоровић, 2016: 100). Међутим, најважнији подстицај огледа се у гарантовању правне сигурности и стабилности страног улагања. Без обзира на природу различитих правних система који постоје и често се преплићу на међународном тржишту, неопходно је да инострани економски актери разумеју како правно окружење утиче на пословање (Czinkota, Skuba, 2014: 2209). Страни улагач инвестираће уколико су услови пословања повољни, уколико су неопходни трошкови минимални и уколико може уживати у правима и привилегијама који ће његово улагање учинити исплативим. Промена правног режима, којом се мења правни положај страног улагача и улагања тако да постаје мање исплативо, опредељује стране улагаче да свој већ реализован инвестициони подухват преселе на територију друге земље. Таквим чином настају трошкови за државу увозницу капитала и нестају користи које јој је донело страно улагање, што се директно одражава на привредни развој. Обавезе страног улагача у држави пријемници капитала заснивају се на позитивном законодавству, али и на уговору о страном улагању који потписује са државом пријемницом капитала. Циљ је доћи до баланса у обавезама између уговорних страна, постићи економску равнотежу, те поред државе увознице капитала и страни улагач има бројне обавезе, често условљене оствареним подстицајима, фискалним, финансијским, регулаторним, а које се свде на пословање у држави пријема одређени низ година, запошљавање одређеног броја радника, организовање обука и едукација за запослене, усавршавања, увоз и коришћење савремене технологије, измиривање одређених дажбина према држави, друштвено одговорно пословање.

Гаранција правне сигурности нужан је услов за инвестирање страног капитала. Ефекти светске економске кризе узроковали су да нужан услов привредног развоја постану стране директне инвестиције. То даље потврђује тезу да је правна сигурност неопходан услов привредног развоја. Оно што посебно отежава постизање потпуне правне сигурности јесте сложеност правног оквира страних директних инвестиција.

Правна сигурност је битна у контексту права страних улагања због омогућавања доношења рационалних одлука, предвидљивости и правних гаранција. Постојање правне сигурности омогућава функционисање слободног тржишта на коме су у равноправном положају и домаћи и страни

улагачи. Држава увозница капитала у обавези је да заштити страног улагања од физичког и правног угрожавања предузимањем одређених мера. Правни однос између страног улагача и државе увознице капитала заснива се потписивањем уговора о улагању. Поред уобичајених карактеристика, овај уговор одликује се и асиметричношћу узрокованом чињеницом да је једна уговорна страна приватни партнер, док је друга уговорна страна јавни партнер. Држава као носилац суверене моћи располаже овлашћењима да једностраним актима мења законодавство и тиме утиче на правни режим страних улагача. Чињеница да може доћи до промене правних прописа и тиме се директно утицати на економску исплативост улагања изазива стварање правне несигурности за страног улагача. Стога, страни улагачи, уколико процене да је ниво некомерцијалног ризика исувише висок, одустају од реализације своје инвестиције на територији државе увознице капитала. Како је пословање страног улагача од нарочитог значаја за развој привредног система, имајући у виду неједнакост положаја субјеката међународног права, држава преузима обавезу да штити улагање странаца. Тиме се у равнотежу доводе интереси и ризици учесника у инвестиционом подухвату. У уговорном односу јача уговорна страна је држава увозница капитала која може користити свој сопствени положај и једностраним радњама променити међусобна права и обавезе из уговора или пак раскинути уговор. Међутим, ситуација је другачија када је наспрам државе увознице капитала као друга уговорна страна мултинационална компанија. Тада настаје обрнута ситуација. Услед поседовања великог капитала, мултинационална компанија фактички може да бира инвестициону дестинацију и кроји услове који одговарају њеним пословним подухватима. Стога, оне иступају са позиција моћи приморавајући државу да, уколико жели њихов капитал на својој територији, прихвати све услове које оне постављају и удовољи свим њиховим захтевима.

Обезбеђење предвидљивости инвестиционе климе важан је економски циљ зарад подстицања страног улагања. Атрактивно пословно окружење које карактерише стабилност и правни амбијент погодан за страна улагања мотивишуће делује на потенцијалне стране улагаче. Упркос потреби да правни положај страног улагача буде стабилан и заштићен од некомерцијалних ризика, потребно је спречити и настанак ситуације у којој он услед бројних подстицаја и привилегија које му се додељују постаје презаштићен. Коришћење сваког новог инструмента и мере државе увознице капитала, нарочито оних које задиру у правни режим и гарантују непроменљивост правног положаја страног улагача, доводе до финансијских оптерећења за државу услед неопходних издвајања, али и

до финансијских одрицања у корист повећања прихода страног улагача. Подстицаји страним улагачима огледају се у омогућавању слободног трансфера и репатријације стеченог капитала, пореске олакшице, ослобођење од плаћања пореза, слободан увоз опреме, повраћај царинских трошкова за увоз компоненти и сировина, подстицаји за запошљавање. Уз адекватну правну регулативу, стране директне инвестиције могу обезбедити финансијску стабилност, унапредити економски развој и допринети благодестању друштва (Станојевић, Димовски, 2016: 78). Стране директне инвестиције дају глобалном процесу интеграције снажан подстицај путем повезивања тржишта капитала и тржишта рада, као и раста зарада и капиталне продуктивности у земљама које добијају те инвестиције (Станојевић, Димовски, 2016: 78).

5. Ефекти страних директних инвестиција на привредни развој

Стране директне инвестиције представљају кључни фактор повезивања различитих економских система широм света, омогућавања прекограничног кретања капитала и убрзања привредног развоја. Са процесом глобализације долази до промене става о значају страних директних инвестиција, те и државе које је карактерисао протекционистички став према упливу страног капитала временом постају отворени економски системи, базирани на економском механизму тржишта. Благонаклон став према страним директним улагањима данас посебно имају земље које карактерише финансијска оскудица и које спадају у ред економски неразвијених или слабо развијених држава. У правној и економској теорији и пракси данас постоје различити приступи око значаја страних директних инвестиција и улагања у општем смислу речи (Поповић, 2016: 12). Док једни сматрају да директне стране инвестиције и страна улагања имају огромног значаја за развој нарочито неразвијених и земаља у транзицији, други сматрају да оне представљају инструменте експлоатације ових земаља од стране развијених држава (Поповић, 2016: 12).

Упркос бројним различитим аргументима који ће говорити у прилог или против страних директних инвестиција, несумњиво је да у савременим условима пословања стране директне инвестиције свакако имају мноштво позитивних ефеката на укупан привредни развој. Предуслов, али не и довољан услов, за привредни развој јесте расположивост природних ресурса. Међутим, све чешћа је ситуација да су управо државе које обилују природним ресурсима недовољно економски развијене услед недостатка финансијских средстава за правилно коришћење и располагање ресурсима. Главни покретачи привредне активности у таквим државама били су

управо страни улагачи, који, располажући огромним капиталом, започињу процес стварања добара и услуга и њихове дистрибуције. Правилнија расподела оскудних ресурса ублажава притисак потражње за добрима и услугама, те умањујући економске проблеме постепено подстиче привредни развој. Овакво стање ствари изнедрило је неке нове процесе који су поставили неминовни пратиоци глобализације, као што су либерализација услова за улазак на тржиште и укидање баријера уласка и изласка са тржишта, дерегулација правних прописа и подстицање развоја приватне својине над јавним власништвом, те задржавање јавног само у оним областима нужним за очување животног стандарда становништва, попут здравства, образовања, социјалне бриге. Но, савремена кретања указују да и у области заједничких ресурса и јавних добара све већа је доминација приватног.

Један од фактора који утиче на привредни развој свакако јесу стране директне инвестиције. Наиме, привлачењем страног капитала држава се не задужује како би решила своје економске проблеме, док највећи ризик неуспеха инвестиције сноси страни улагач (Ангелски, Димовски, 2016: 25). Инвестициона политика је једна од најважнијих економских политика која омогућава привредни развој и утиче на уклањање тржишних баријера, те државе настоје међусобном повезивању и што тешњој узајамној сарадњи. Након неколико неуспелих покушаја да искористе међународне инструменте за стварање глобалног, заједничког закона из области међународних инвестиција, државе су се окренуле билатералним инвестиционим споразумима о подстицању и заштити страних улагања (O'Hara O'Connor, Franck, 2014: 1624).

Позитивни ефекти страних директних инвестиција манифестују се у њиховом утицају на решавање бројних макроекономских проблема, чији се крајњи резултат сублимира у економском опоравку и привредном развоју. Неке од предности су повећање инвестиционог капитала неопходног за економски раст и могућности запошљавања (Magombeyi, Odhiambo, 2017: 77). Долазак страног капитала и отварање нових производних капацитета најпре утиче на смањење стопе незапослености, што се потом одржава на висину расположивог потрошачког дохотка и повећану тражњу, те у читавом репродукционом циклусу даље иницира повећање производње. Већи ниво производње добара и услуга утиче на увећање бруто домаћег производа, што повећава животи стандард становништва и квалитет живота директно утичући на убрзани привредни развој. Директне стране инвестиције нису само пуки међународни трансфер финансијског капитала већ могу укључивати и трансфер модерне технологије и друге неопипљиве имовине (Bilas, Franc, 2006: 7).

Мултипликативни ефекти утицаја страних директних инвестиција на привредни развој испољавају се омогућавањем веће личне потрошње становништва кроз нова запошљавања и увећање дохотка. Виши ниво расположивог дохотка доводи до веће еластичности тражње, што се мултипликативно одражава на сектор производње подстичући га да производи више робе но до тад.

Према подацима UNCTAD-а, објављених 2017. године у World Investment Report-у, у 2016. години укупна вредност прилива страних директних инвестиција на светском нивоу била је 1.746 милијарди долара, што је за 1,6% ниже у односу на 2015. годину. У Републици Србији прилив страних директних инвестиција износи 0,132% од укупних светских страних директних инвестиција, али је и он смањен у 2016. години у односу на претходну годину за 2%, са 2,347 милиона долара на 2,299 милиона долара. Упркос томе, Република Србија се налази на 64. месту по приливу страних директних инвестиција и испред је свих земаља које је окружују, изузев Румуније. Подаци Народне банке Србије говоре о томе да је током првих осам месеци у 2017. години нето прилив страних директних инвестиција 1.504,4 милиона евра, те да се углавном страни капитал инвестира у секторе разменљивих добара.

Стране директне инвестиције утичу на привредни развој и подстицањем конкуренције на тржишту. Наиме, долазак страних улагача значи коришћење савременије технологије, чиме се утиче на домаће улагаче који настоје да буду конкурентни. Ефекат преливања доводи до усвајања савременијих организационих процеса, увођење модерне технологије у процес производње, усвајања нових знања и вештина радника и тиме утицаја на квалификациону способност радноспособног становништва. Трансфери технологије и преливања могу бити преко потребни локалној економији како би се смањили јазови према развијеним земљама и повећала продуктивност (Bilas, 2006: 89). Утицај на привредни развој националних привредних система испољава се деловањем страних директних инвестиција на укупна привредна догађања у земљи. Увећање бруто домаћег производа, побољшање животног стандарда и раст друштвеног богатства стварају услове за акумулацију капитала, што је заправо иницирано доласком страног капитала. Тиме се остварују услови за штедњу, али и омогућавају нове инвестиције чиме се додатно подстиче привредни развој. Повећање нивоа домаћих инвестиција подразумева учинак који страна улагања имају на домаће инвестиције, односно њихов подстицајни учинак који остварују на домаћу штедњу и домаће инвестиције, чији би се ниво требао повећати услед повећања средстава проистеклих из страних улагања (Buterin, Blečić, 2013: 140). Поред

утицаја на националну привреду, стране директне инвестиције утичу на правилнију расподелу националног дохотка у светским размерама, омогућавајући равномерно развијање економских система и рационалније коришћење светских ресурса.

Због значаја који имају стране директне инвестиције, последњих година долази до уклањања баријера уласка и изласка са тржишта. Капитал постаје покретљивији и креће се ка крајевима који му осигуравају највећи профит. Једини услов јесте економска и политичка стабилност земље. Тако стране директне инвестиције постају пресудни фактор привредног развоја. У земљама транзиције стране директне инвестиције су тесно повезане са процесом приватизације, а временом постају повезане и са процесима придруживања и приступања Европској унији.

6. Закључак

Стабилан, предвидљив и транспарентан правни режим има поспешујуће ефекте на привлачење страних директних инвестиција. Усвајањем квалитетних законских, подзаконских и других правних аката, уз њихову доследну примену обезбеђују се темељи правне сигурности. Пословно окружење чији је најважнији сегмент правна сигурност може позитивно утицати на привлачење страног капитала. Бројни позитивни ефекти страних директних инвестиција као посебно значајног облика страних улагања, а који се манифестују кроз увећање бруто домаћег производа, јавних прихода државе, обезбеђивање слободних радних места за радноспособно становништво, уравнотежење трговинског и платног биланса, видно се одржавају и на убрзани привредни развој. Стране директне инвестиције посебно су значајне са аспекта неразвијених или слабо развијених држава, држава које су презадужене или су им финансијска средства неопходна. Зарад подстицања страних улагача на инвестирање на њиховој територији, државе увознице капитала служе се бројним подстицајним механизмима који могу створити стимулативно пословно окружење. Остварење таквог циља захтева константну тежњу држава увозница капитала ка постизању високог нивоа поверења у правне прописе, што је могуће само уколико се правни прописи доносе по демократској процедури, уколико су међусобно усаглашени и повезани у јединствен правни систем. Између правне сигурности, страних директних инвестиција и привредног развоја постоји висок ниво корелације. Због бројних позитивних ефеката на целокупну привредну активност, очување правне сигурности делује стимулативно на привлачење страних директних инвестиција, чиме се показује као фактор бржег привредног развоја.

Литература/References

- Ангелски, М., Димовски, З. (2016). Правно регулисање и ефекти иностраних директних инвестиција у Републици Македонији, *Правна сигурност као поспешујући фактор за директне стране инвестиције*, Међународни научни скуп, 13–14. април 2016, Крагујевац, 25–36.
- Bilas, V. (2006). Podsticanje inozemnih izravnih ulaganja i konkurencija među zemljama, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, god. 4, 87–100.
- Bilas, V., Franc, S., (2006). Uloga inozemnih izravnih ulaganja i način poticaja, *EFZG – serija članaka u nastajanju*, članak br. 6–13, 1–16.
- Buterin, D., Blečić, M. (2013). Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatskoj, *Zbornik Veleučilišta u Rijeci*, Vol. 1, br. 1, 133–149.
- Васиљевић, М. (2014). Страна улагања у српску привреду и одговорност државе, *Усклађивање пословног права Србије са правом Европске уније*, 9–26.
- Вукадиновић, Р. (2016). Појам и правно регулисање страних инвестиција, *Право и привреда*, бр. 7–9/2016, 147–162.
- Вукадиновић, Р. (2012). *Међународно пословно право*, Крагујевац: Удружење за европско право, Центар за право ЕУ.
- Гелеб, Д., Петревска, Б. (2016). Правна сигурност као подстицајни фактор за директне стране инвестиције у Македонији, *Правна сигурност као поспешујући фактор за директне стране инвестиције*, Међународни научни скуп, 13–14. април 2016, Крагујевац, 452–467.
- Дашић, Б. (2011). *Стране директне инвестиције и регионални развој Србије*, Лепосавић: Висока економска школа струковних студија.
- Лабудовић-Станковић, Ј., Тодоровић, Н. (2016). Конкуренција између држава у циљу привлачења инвестиција, *Правни живот*, бр.11/2016, 99–113.
- Magombeyi, M., Odhiambo, N. (2017). Foreign Direct Investment And Poverty Reduction, *Comparative Economic Research*, Volume 20, Number 2, 73–90.
- OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment Third Edition 1999
- О’Нара О’Коннор, Е., Франк, С. (2014). Foreign Investments and the Market for Law, *University of Illinois Law Review*, No. 5.
- Поповић, В. (2016). Директне стране инвестиције у Републици Српској и Босни и Херцеговини, *Правна сигурност као поспешујући фактор за директне стране инвестиције*, Међународни научни скуп, 13–14. април 2016, Крагујевац, 12–24.

Симић, М., Борђевић, С., Матић, Д. (2009). *Увод у право*, Крагујевац: Правни факултет Крагујевац, Институт за правне и друштвене науке.

Станојевић, Ј., Димовски, Д. (2016). Улога правне државе у привлачењу страних директних инвестиција, *Правна сигурност као поспешујући фактор за директне стране инвестиције*, Међународни научни скуп, 13–14. април 2016, Крагујевац, 75–89.

Czinkota, M., Skuba, C. (2014). Contextual analysis of legal systems and their impact on trade and foreign direct investment, *Journal Business Research*, Vol. 67, Issue 10, Oct. 2014.

Wang, Y., Zhao, L. (2017). Outward Foreign Direct Investment from China: Recent Trend and Development, *The Chinese Economy*, Vol. 50, Issue 5.

Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр.98/2006.

Закон о ратификацији Конвенције о решавању инвестиционих спорова између држава и држављана других држава, сачињене у Вашингтону 18. марта 1965. године, *Службени лист СЦГ – Међународни уговори*, бр. 2 од 12. маја 2006. Године.

Закон о спољнотрговинском пословању, *Службени гласник РС*, бр. 36/2009, 36/2011 – др. закон, 88/2011 и 89/2015 – др. закон.

Закон о јавно-приватном партнерству и концесијама, *Службени гласник РС*, бр. 88/2011 и 15/2016.

Закон о улагањима Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 89/2015.

Закон о девизном пословању Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 62/2006, 31/2011, 1197/2012 и 139/2014.

Jovana Brašić Stojanović, LL.B.

Teaching Assistant,

Faculty of Law, University of Kragujevac

THE EFFECT OF LEGAL SAFETY ON FOREIGN DIRECT INVESTMENT AND ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary

Foreign direct investment is one of the most important factors of economic development in modern business conditions. The growing importance of foreign direct investments is conditioned by the processes of globalization, integration and liberalization of market conditions of business operations. It has been further prompted by numerous activities of the state importing capital with the aim of improving the business climate and stimulating the inflow of foreign capital. The most important segment of the overall business environment is legal safety, as a fundamental principle for all democratic countries. Legal safety contributes to accelerating the inflow of foreign direct investment. The author points to the link between legal safety and foreign direct investment, as well as their impact on economic development, based on the assumption that if there is no legal safety, there are no foreign investments. Therefore, bearing in mind the importance of foreign direct investments, the author analyzes the impact of legal safety on their inflow, the constraints related to attaining legal safety in the Republic of Serbia, as well as the indication of the indirect operation of legal safety on the economic development of states.

Keywords: *legal safety, foreign direct investments, foreign investor, economic development, incentives, business environment.*